RĪGAS DOMES
LABKLĀJĪBAS
DEPARTAMENTS

Riska un aizsargājošo faktoru ietekme uz atkarību izraisošo vielu lietošanas līmeni jauniešu vidū 5.posms (2014.gads)

Pētījuma pasūtītājs:
Rīgas domes Labklājības departaments
Pētījuma veicējs:
Tirgus un sociālo pētījumu institūts "Latvijas Fakti"

Pētījuma mērķis

- Analizēt riska un aizsargājošo faktoru ietekmi uz atkarību izraisošo vielu lietošanas līmeni jauniešu vidū, nodrošinot datu salīdzināšanu ar 2006., 2008., 2010. un 2012. gada aptaujām.

Pētījuma izlase

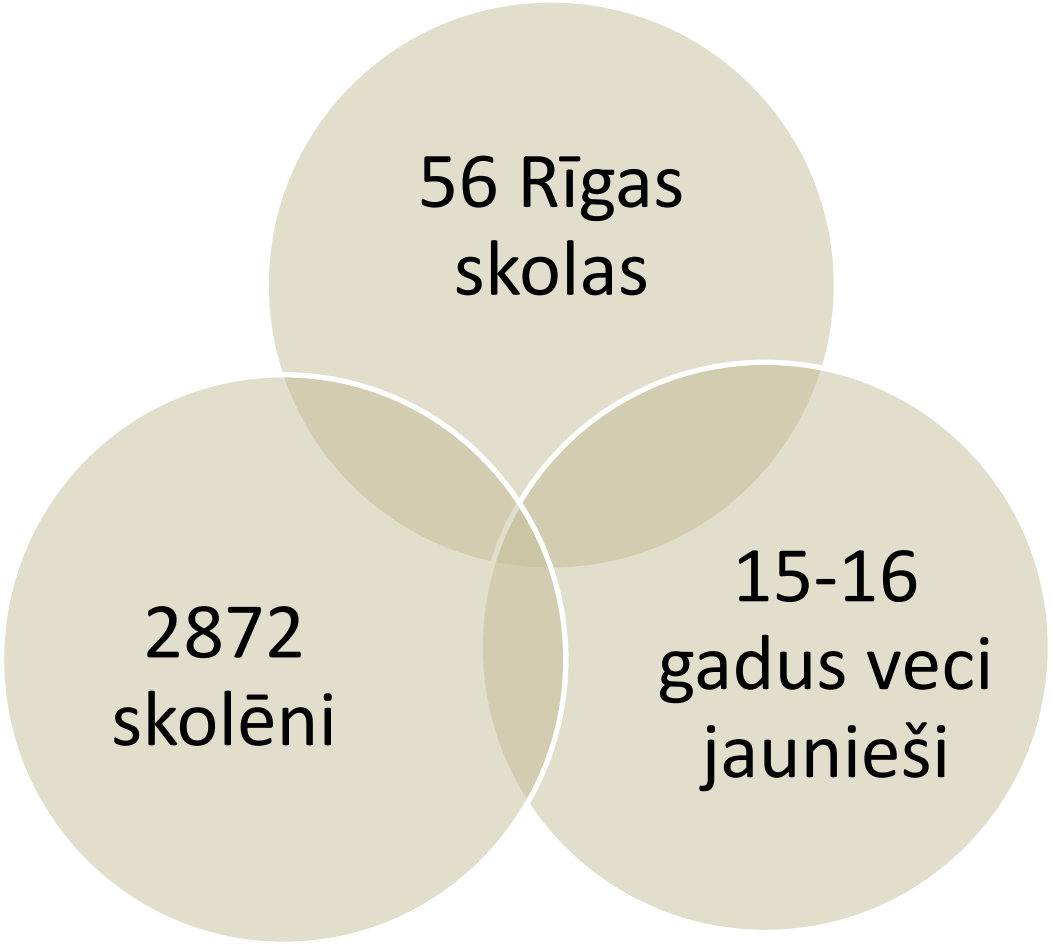

Smēķēšana

- Salīdzinot 2014.gada datus ar iepriekšējo gadu datiem, vērojama pozitīva tendence- jauniešu vidū samazinājusies smēķēšanas izplatība.

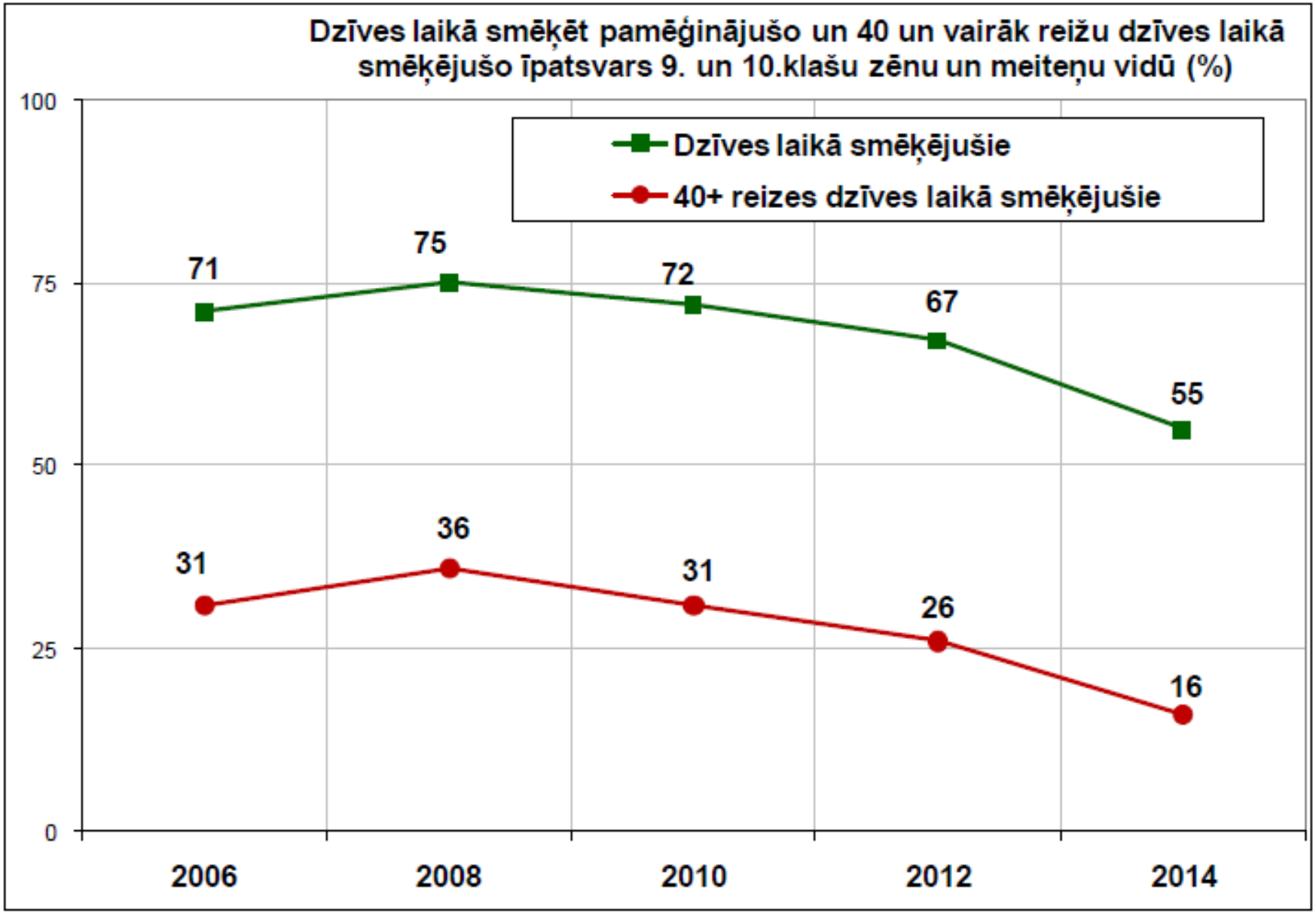
Dzīves laikā smēķēt pamēģinājušo un 40 un vairāk reižu dzīves laikā smēķējušo īpatsvars 9. un 10.klašu zēnu un meiteņu vidū (%)
Dzīves laikā smēķējušie
40+ reizes dzīves laikā smēķējušie
100
75
50
25
0
71
75
72
67
55
31
36
31
26
16
2006
2008
2010
2012
2014

Ikdienā smēķējošie jaunieši – Rīgas pētījuma dati pret starptautiska pētījuma datiem (Lietuva, Latvija, Igaunija, Islande- kopā 7 pašvaldības)

Tobacco

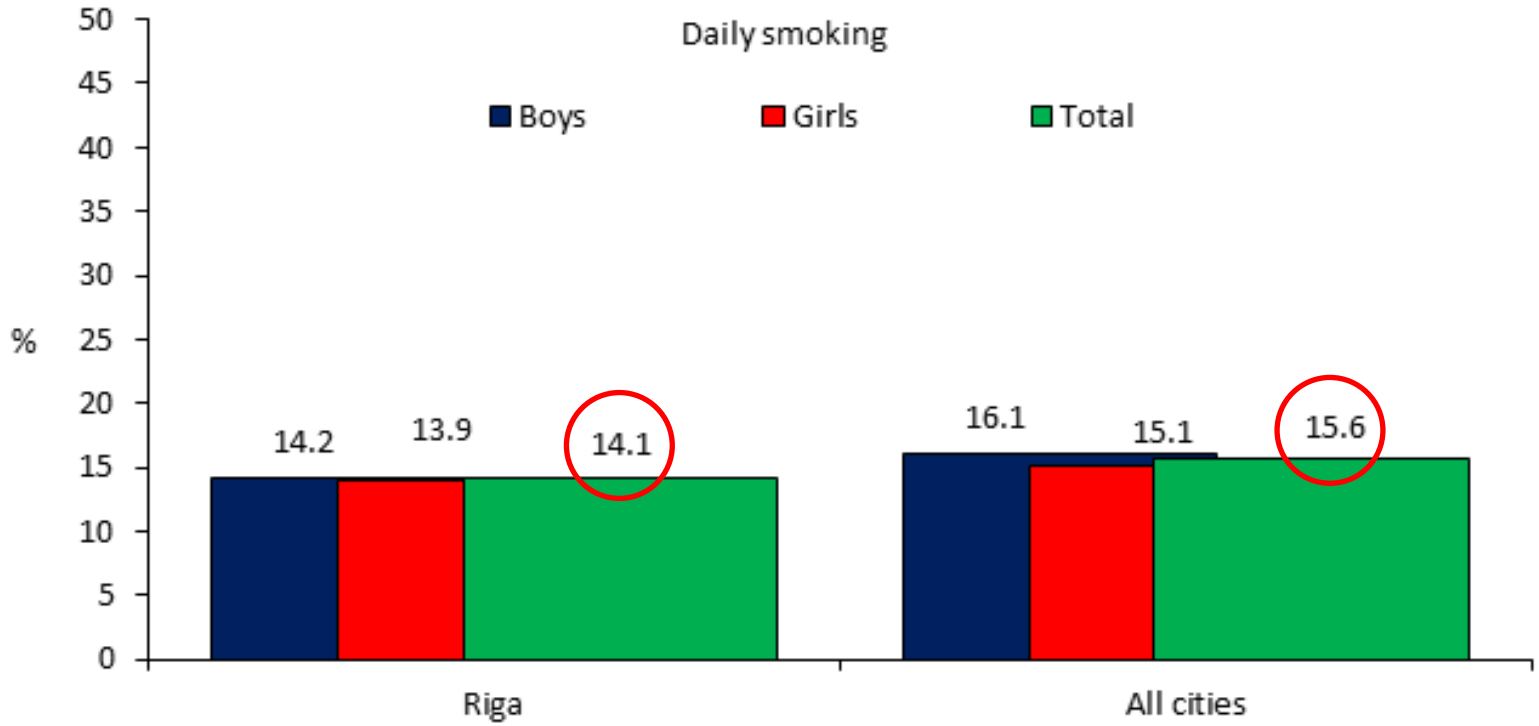

Figure 1. Daily smoking. Percentage of 15 – 16 year old students in the participating cites, by gender.

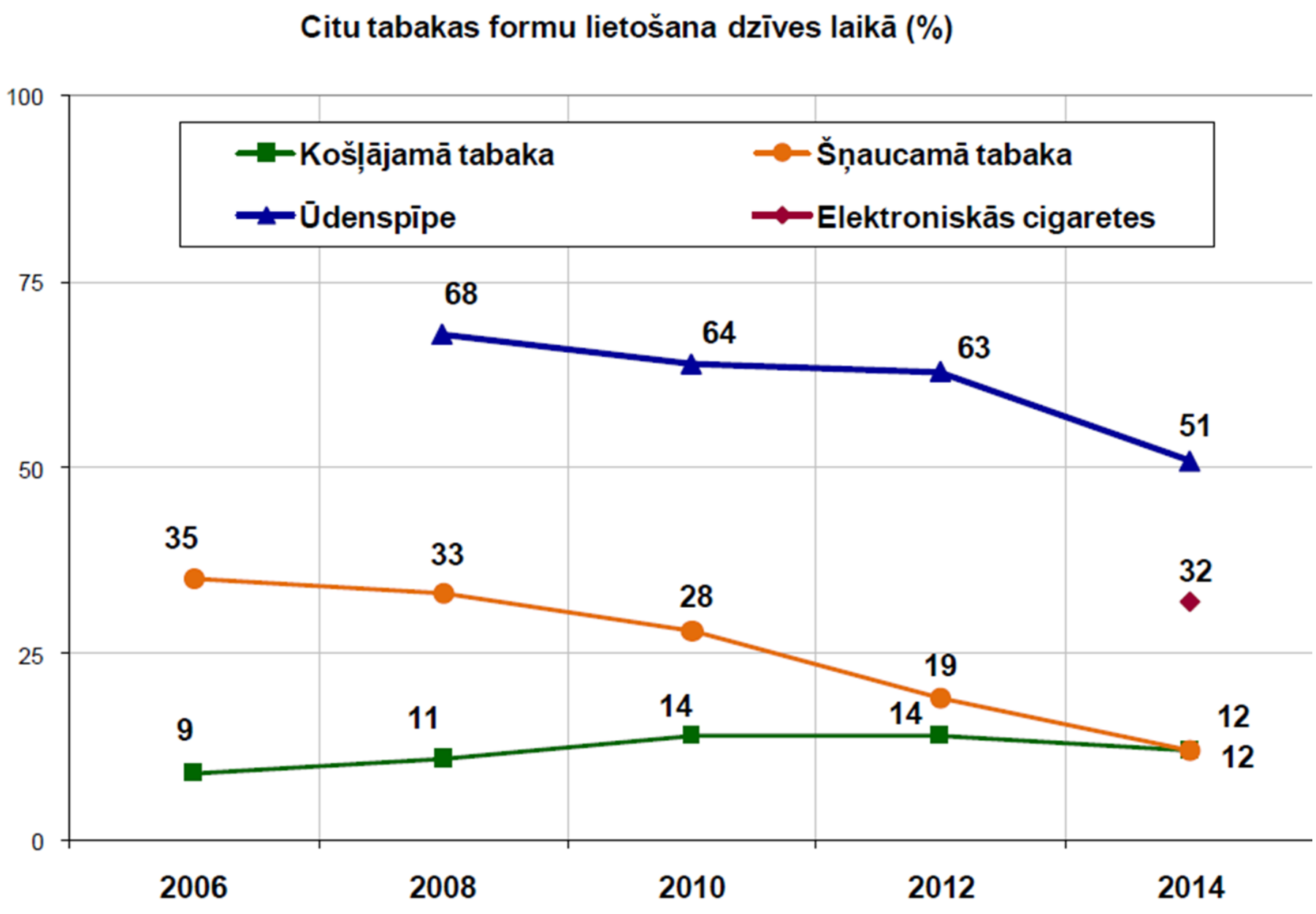
Citu tabakas formu lietošana dzīves laikā (%)
100
75
50
25
0
Košļājamā tabaka
Šņaucamā tabaka
Ūdenspīpe
Elektroniskās cigaretes
68
64
63
51
35
33
28
19
12
32
9
11
14
14
12
2006
2008
2010
2012
2014

- Viens no būtiskākajiem faktoriem, kas veicinājis smēķētāju skaita samazināšanos jauniešu vidū ir smēķēšanas izplatības samazināšanās visā sabiedrībā.

- Jauniešu ģimenēs aizvien retāk smēķē vecāki, brāļi/māsas.

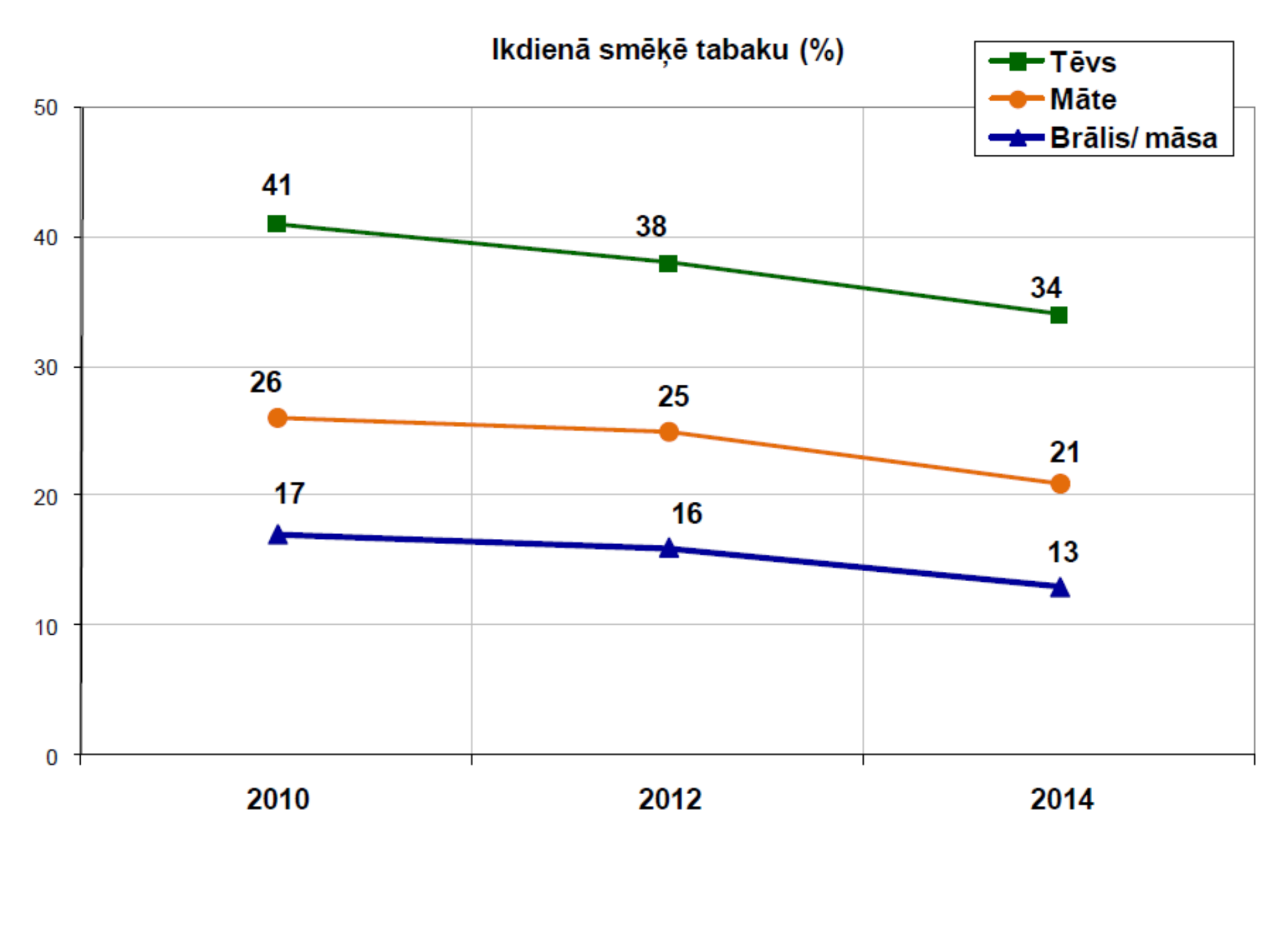
Ikdienā smēķē tabaku (%)
Tēvs
Māte
Brālis/ māsa
50
40
30
20
10
0
41
38
34
26
25
21
17
16
13
2010
2012
2014

- Katrs ceturtais (25%) smēķēt pamēģinājušais jaunietis atzinis, ka pirmo cigareti ir izsmēķējis 11 gadu vecumā vai agrāk. Salīdzinot ar 2010.gadu situācija nedaudz uzlabojusies, jo toreiz šādu atbildi sniedza 30% jauniešu.

Alkohols

- Salīdzinot 2014.gada datus ar iepriekšējo gadu datiem, vērojama pozitīva tendence- jauniešu vidū samazinājusies alkohola lietošanas izplatība.
- Samazinājies arī to jauniešu īpatsvars, kuri atzinuši, ka dzīves laikā ir kaut reizi piedzērušies.

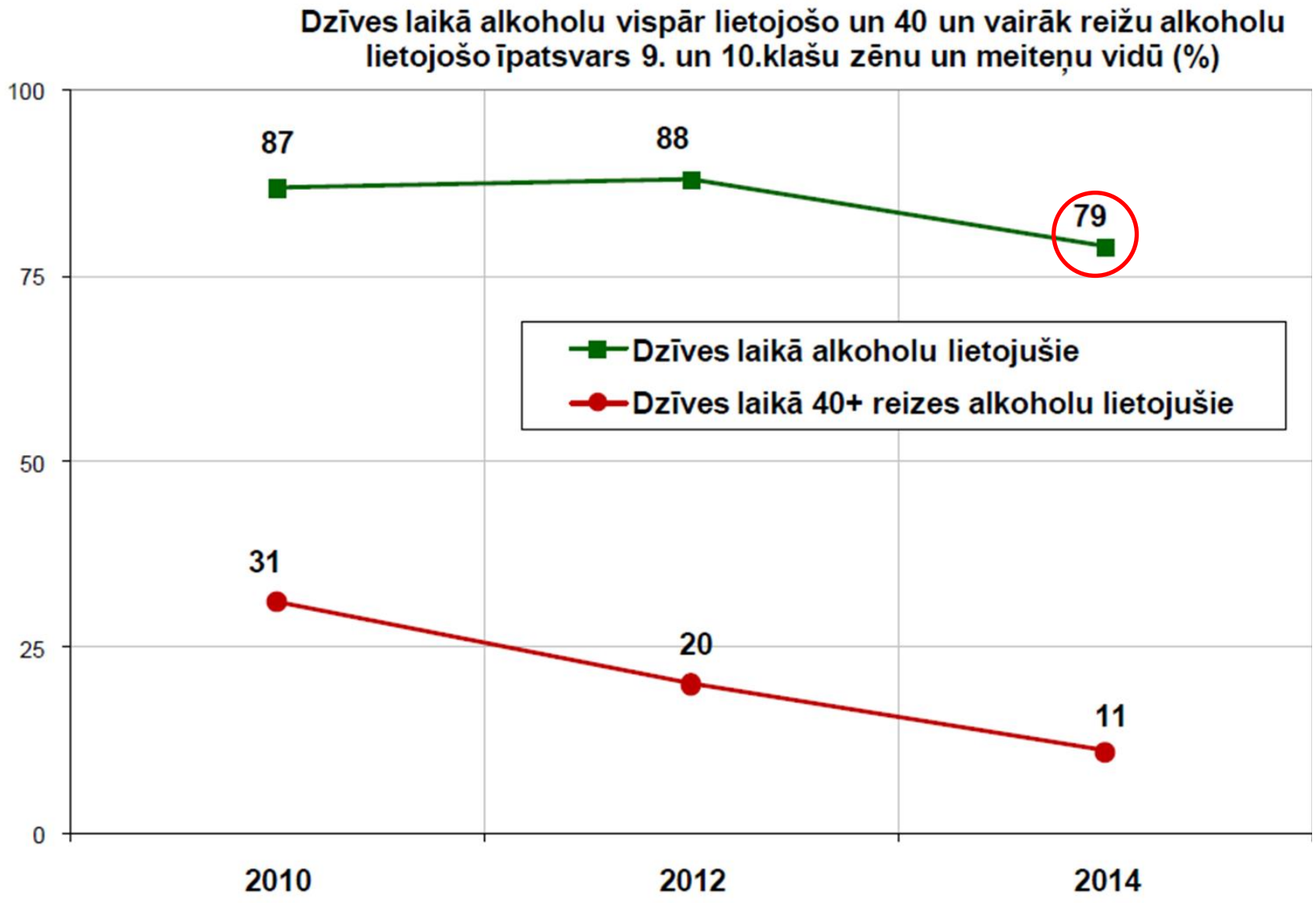
Dzīves laikā alkoholu vispār lietojošo un 40 un vairāk reižu alkoholu lietojošo īpatsvars 9. un 10.klašu zēnu un meiteņu vidū (%)
100
75
50
25
0
87
88
79
31
20
11
Dzīves laikā alkoholu lietojušie
Dzīves laikā 40+ reizes alkoholu lietojušie
2010
2012
2014

Dzīves laikā alkoholu lietojušie jaunieši

Alcohol consumption

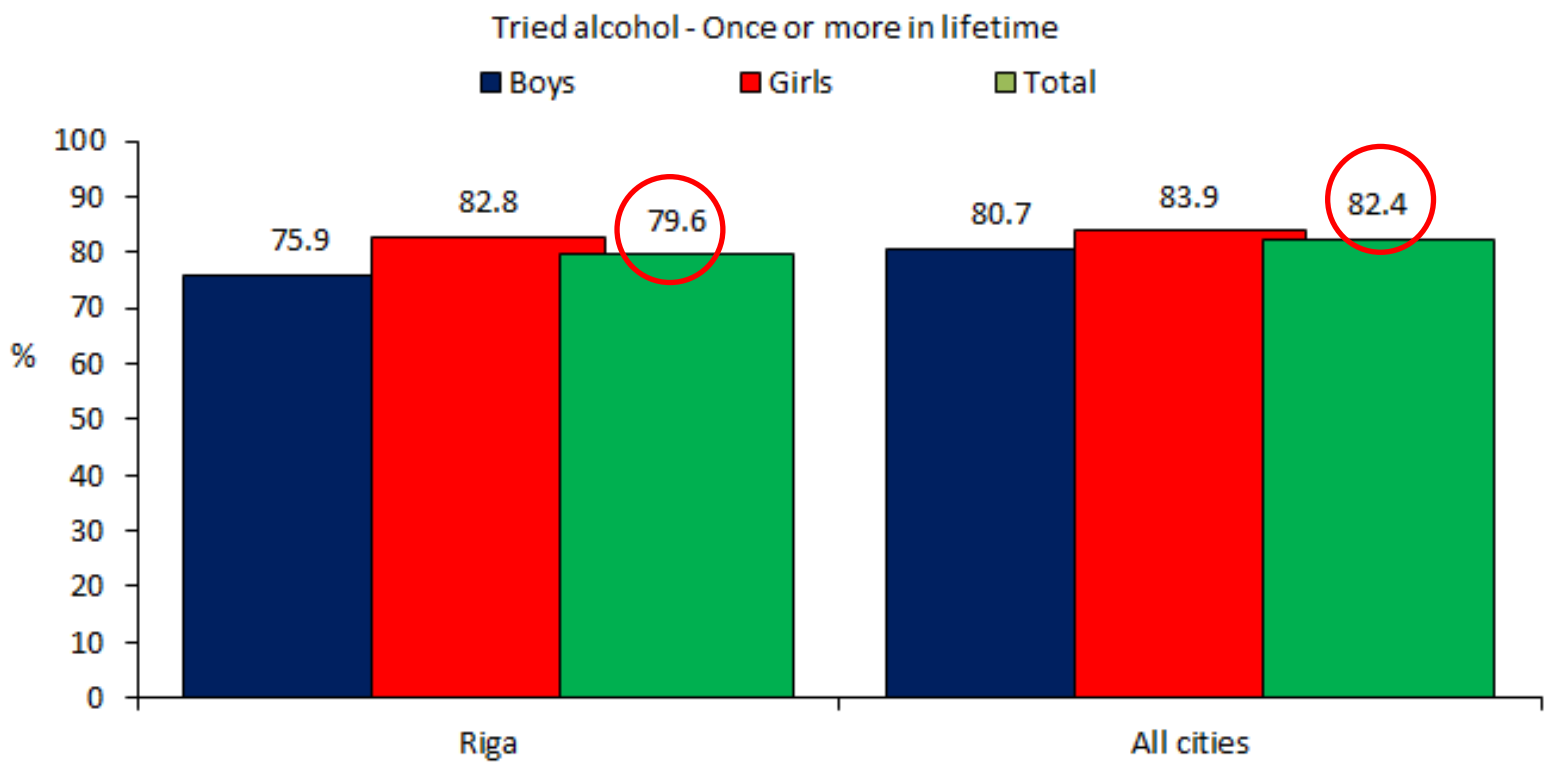

Figure 6. Tried alcohol drink once or more often in lifetime. Percentage of 15 – 16 year old students in the participating cites, by gender.

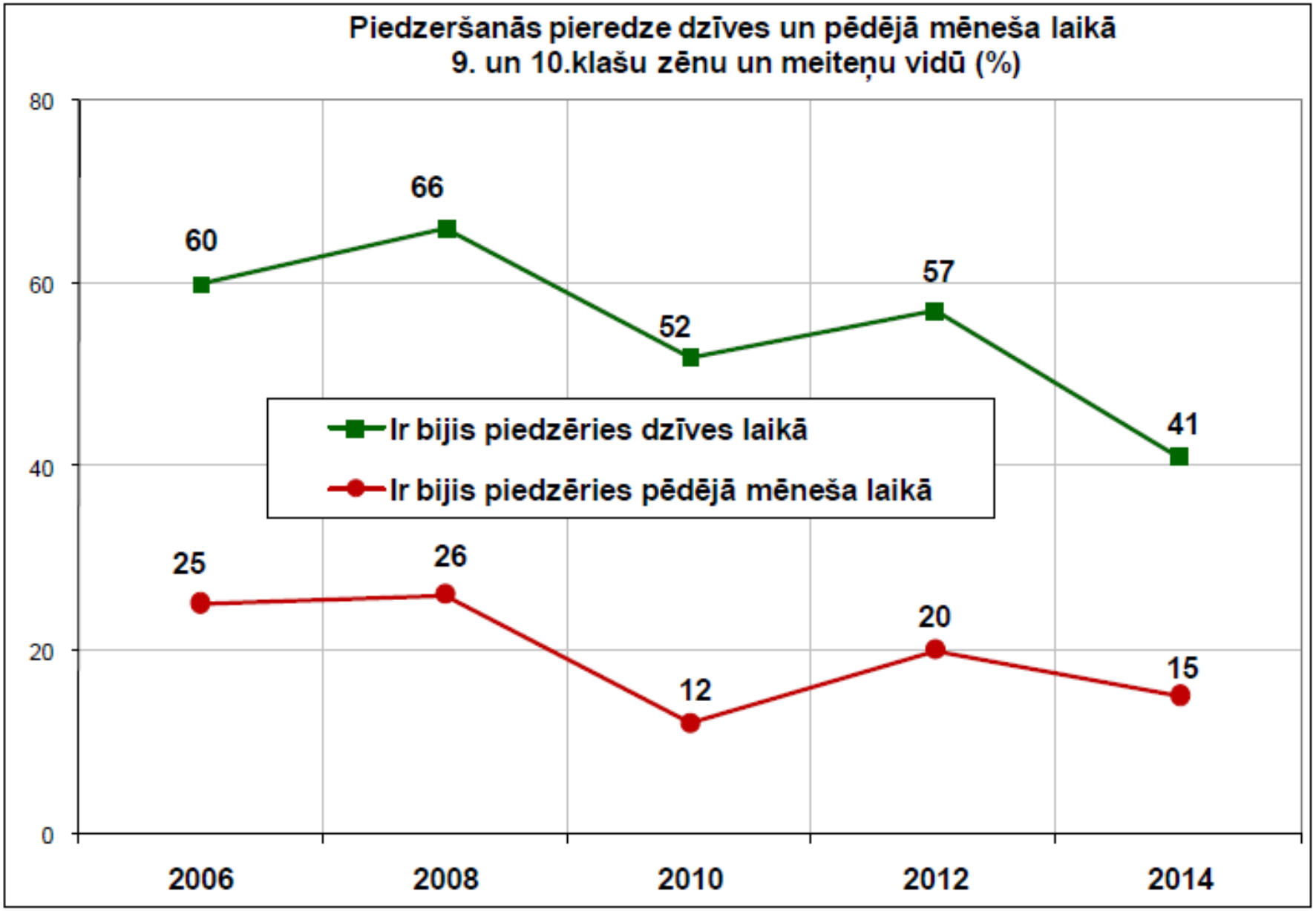
Piedzeršanās pieredze dzīves un pēdējā mēneša laikā
9. un 10.klašu zēnu un meiteņu vidū (%)
80
60
40
20
0
60
66
52
57
41
25
26
12
20
15
Ir bijis piedzēries dzīves laikā
Ir bijis piedzēries pēdējā mēneša laikā
2006
2008
2010
2012
2014

- Mainījusies iecienītāko dzērienu hierarhija jauniešu vidū. Ja iepriekš populārākais alkoholiskais dzēriens jauniešu vidū bijis alus, šogad visbiežāk lietoti alkoholiskie kokteiļi.

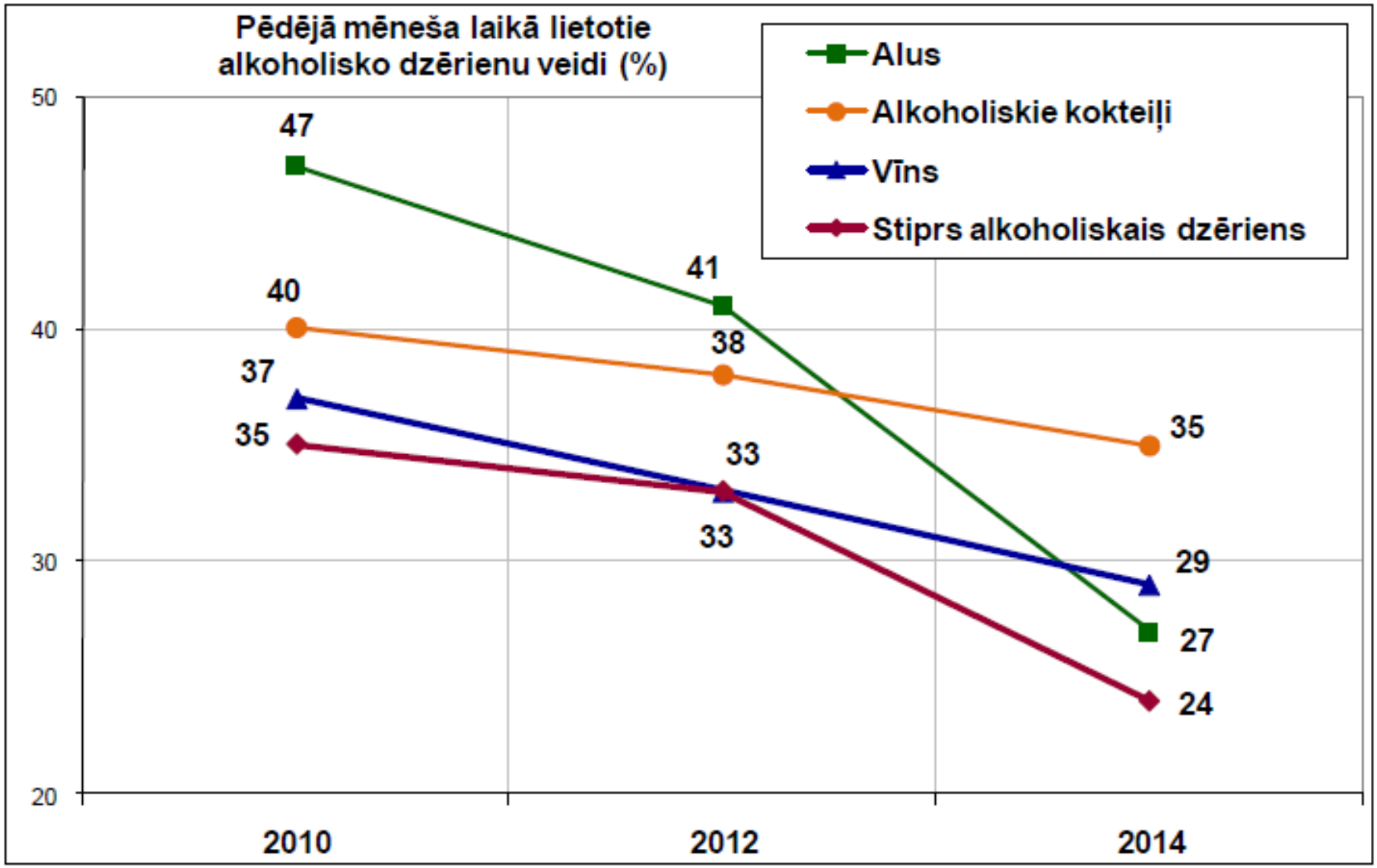
Pēdējā mēneša laikā lietotie alkoholisko dzērienu veidi (%)
Alus
Alkoholiskie kokteiļi
Vīns
Stiprs alkoholiskais dzēriens
50
40
30
20
47
41
27
40
38
35
37
33
29
35
33
24
2010
2012
2014

- Līdzīgi kā smēķēšanas gadījumā, 25% jauniešu, kas lietojuši alkoholu, to pirmo reizi darījuši 11 gadu vecumā vai agrāk. Salīdzinot ar 2010.gadu situācija nedaudz uzlabojusies, jo toreiz šādu atbildi sniedza 30% jauniešu.

- Vieta, kurā jaunieši visbiežāk lieto alkoholu ir citu vai pašu mājās.

Citu aizliegto vai atkarību izraisošo vielu lietošana

- Izplatītākā narkotiskā viela 9.-10.klašu skolēnu vidū joprojām ir marihuāna/hašišs, taču vērojama pozitīva tendence- tās lietošanas izplatība ir nedaudz mazinājusies salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem.

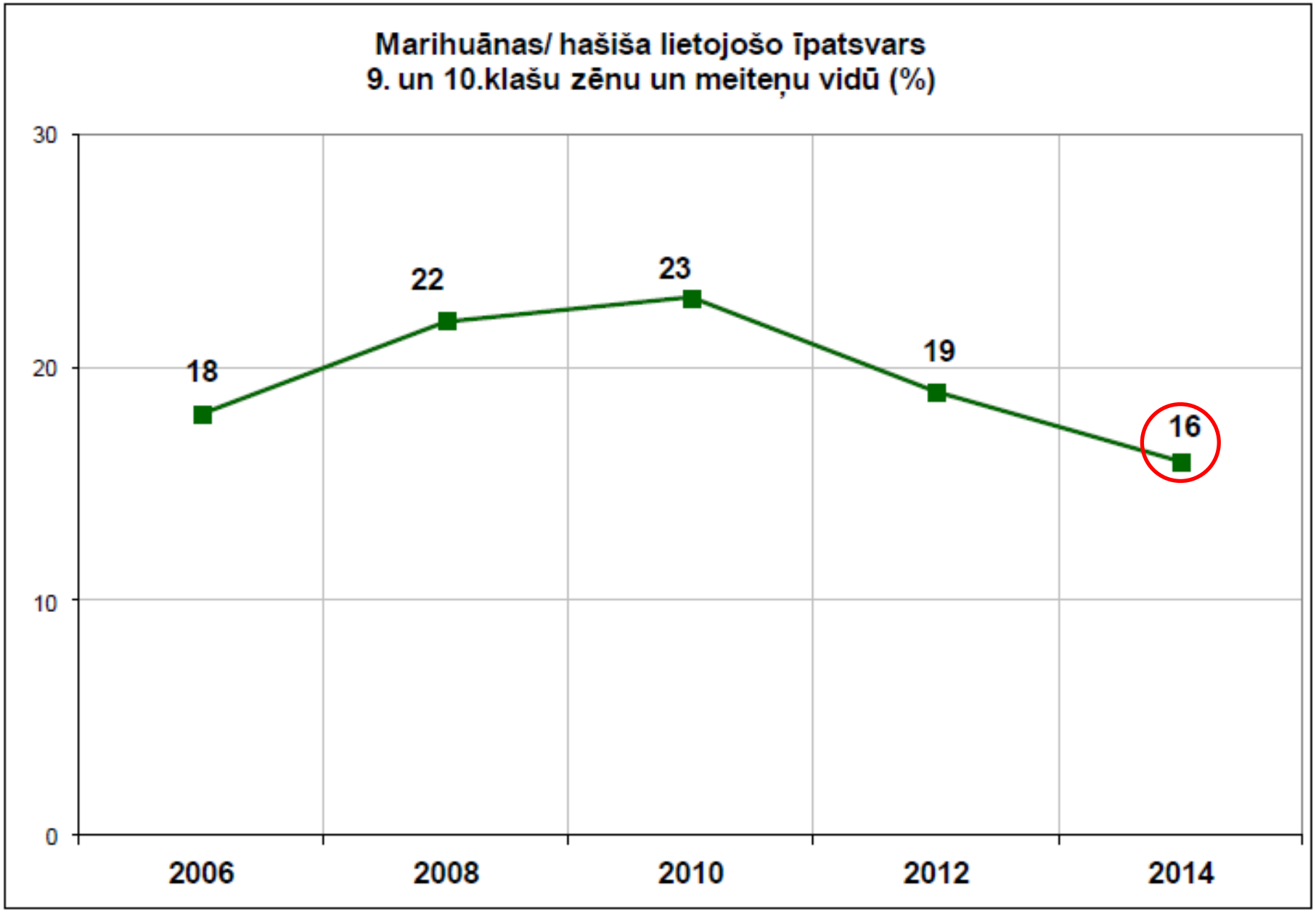
Marihuānas/ hašiša lietojošo īpatsvars
9. un 10.klašu zēnu un meiteņu vidū (%)
30
20
10
0
18
22
23
19
16
2006
2008
2010
2012
2014

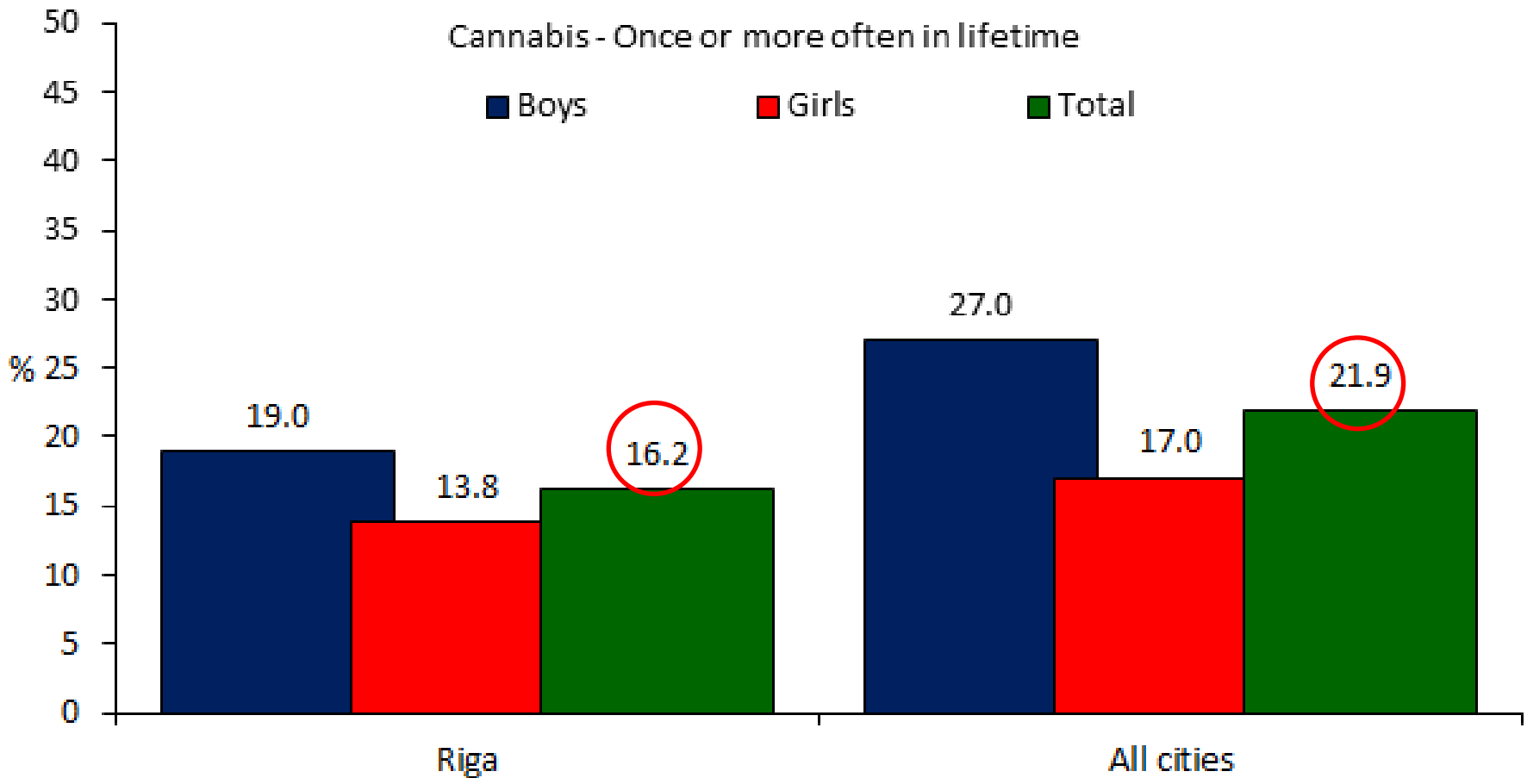

Figure 11. Cannabis once or more often in lifetime. Percentage of 15 – 16 year old students in the participating cites, by gender.

- Marihuānas lietošana vairāk izplatīta zēnu auditorijā, savukārt meiteņu vidū - trankvilizatoru un miega zāļu lietošana.

- Vērojama bīstama tendence – pieaug to jauniešu skaits, kuri izmēģinājuši marihuānu jau 11-12 gadu vecumā (2012.gadā – 6%, 2014.gadā – 10%).

- 27% jauniešu nepiekrīt, ka lietot marihuānu būtu bīstami.

- 6% no respondentiem atzīmējuši, ka lietojuši augu valsts narkotikas (*Spice*), rādītājs bijis nemainīgs arī 2012.gadā.

Satraucošu piedzīvojumu pieredze

- Nopietns strīds ar vecākiem (dzīves laikā pieredzējuši 52% respondentu)
- Nopietns nelaimes gadījums (38%)
- Atšķirtība no drauga/draudzenes (36%)
- Bija smaga vecāku strīda liecinieks/-ce (32%)
- Attiecību pārtraukšana ar savu meiteni/puisi (32%)
- Smaga slimība (30%)
- Vecāku šķiršanās (24%)
- Draugi atraidīja (atstūma) (24%)
- Bija psiholoģiskas vardarbības liecinieks savās mājās, kurā bija iesaistīts kāds pieaugušais (16%)
- Tēvs vai māte zaudēja darbu (13%)

- Atkarību izraisošo vielu lietotāji biežāk ir saskārušies ar dažādiem satraucošiem pārdzīvojumiem attiecībā pret atkarību izraisošo vielu nelietotājiem (starpība apmēram 9-24%).

Jauniešu apmierinātība ar sevi un savu dzīvi, emocionālais stāvoklis

- Lielākā daļa aptaujāto jauniešu ir apmierināti ar sevi (76%), taču salīdzinājumā ar iepriekšējo pētījumu vērojama negatīva tendence- 2012.g. 82% jauniešu bija apmierināti ar sevi.

- Tradicionāli meiteņu vidū vērojama lielāka paškritika un neapmierinātība ar sevi nekā zēnu vidū.

- Satraucoši, ka 4% aptaujāto atzīmējuši, ka bieži domājuši par pašnāvību.

- Lai gan statistiski ticamas sakarības starp atkarību izraisošo vielu lietošanu un jauniešu emocionālu diskomfortu netika konstatētas, skaitliski salīdzinot rezultātus skumjas, intereses zudums, nervozitāte, vientulības sajūta, depresīvs noskaņojums ir problēmas ar kurām biežāk saskārušies atkarību izraisošo vielu lietotāji.

- 2014.gada dati apstiprina iepriekšējos pētījumos novēroto, ka attieksme pret noteikumu ievērošanu atkarību izraisošo vielu lietotāju vidū ir brīvāka nekā pārējo jauniešu vidū. Tieši alkoholisko dzērienu lietotāji biežāk piekrīt apgalvojumam «es ievēroju tos noteikumus, kurus pats gribu ievērot».

Brīvā laika pavadīšana

- Nemainīgi pārliecinoši visbiežāk aptaujātie jaunieši brīvo laiku pavada kopā ar draugiem (bez pieaugušo klātbūtnes).

- Novērojama bīstama sakarība, jaunieši, kas lieto atkarību izraisošās vielas biežāk pavada laiku ar draugiem (bez pieaugušo klātbūtnes), kā arī biežāk vēlās vakara stundās uzturas ārpus mājas.

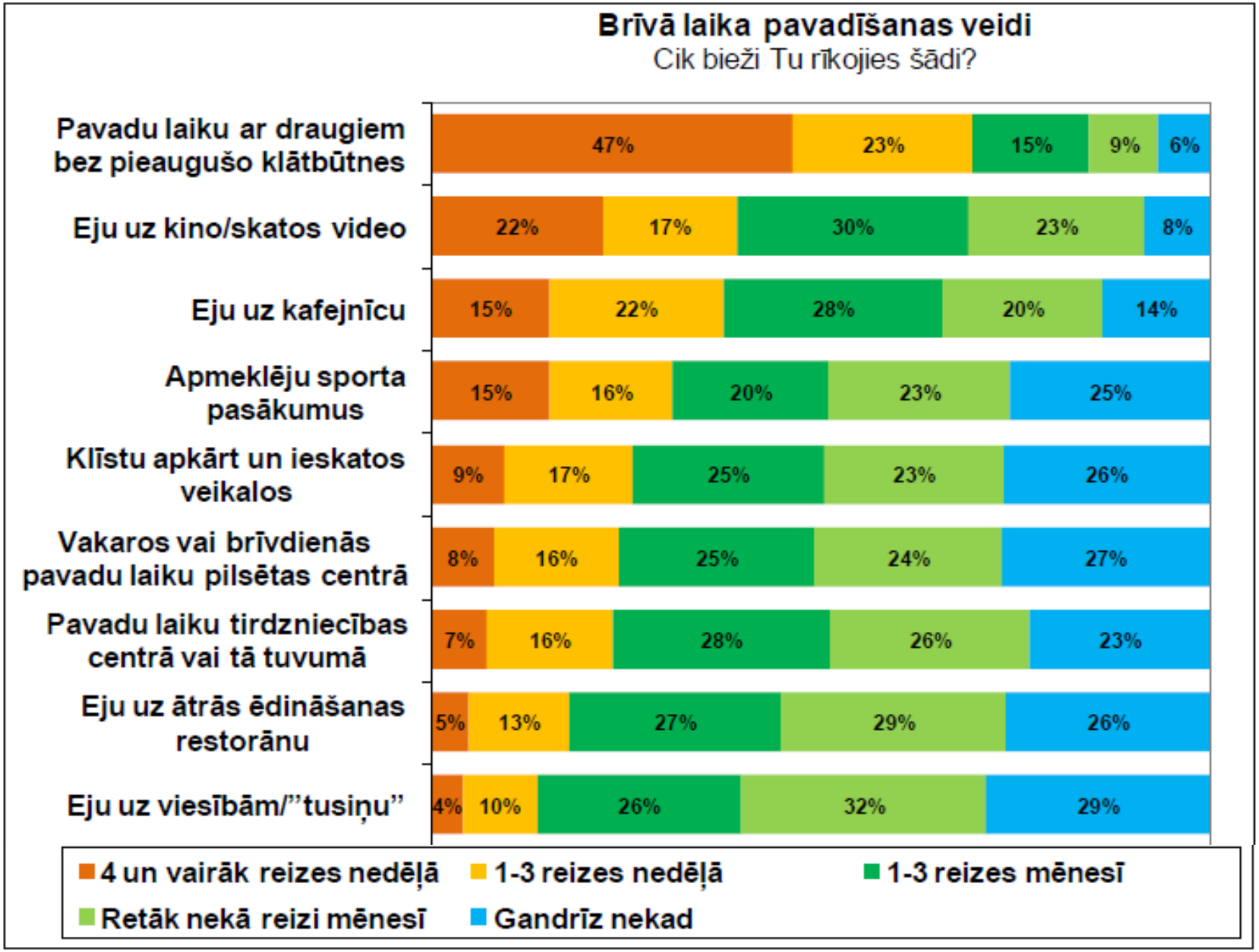
Brīvā laika pavadīšanas veidi
Cik bieži Tu rīkojies šādi?
Pavadu laiku ar draugiem bez pieaugušo klātbūtnes
47%
23%
15%
9%
6%
Eju uz kino/skatos video
22%
17%
30%
23%
8%
Eju uz kafejnīcu
15%
22%
28%
20%
14%
Apmeklēju sporta pasākumus
15%
16%
20%
23%
25%
Klīstu apkārt un ieskatos veikalos
9%
17%
25%
23%
26%
Vakaros vai brīvdienās pavadu laiku pilsētas centrā
8%
16%
25%
24%
27%
Pavadu laiku tirdzniecības centrā vai tā tuvumā
7%
16%
28%
26%
23%
Eju uz ātrās ēdināšanas restorānu
5%
13%
27%
29%
26%
Eju uz viesībām/"tusiņu"
4%
10%
26%
32%
29%
4 un vairāk reizes nedēļā
1-3 reizes nedēļā
1-3 reizes mēnesī
Retāk nekā reizi mēnesī
Gandrīz nekad

Informāciju tehnoloģiju lietošana

- 83% aptaujāto jauniešu katru dienu lieto mobilo telefonu ar interneta pieslēgumu, 72% - datoru, savukārt 26% - planšetdatoru.

- Salīdzinot ar 2012.gadu – pieaudzis to jauniešu skaits, kas ikdienā lieto mobilo telefonu ar interneta pieslēgumu, bet samazinājies to respondentu skaits, kuri katru dienu izmanto tradicionālo datoru/ klēpjdatoru.

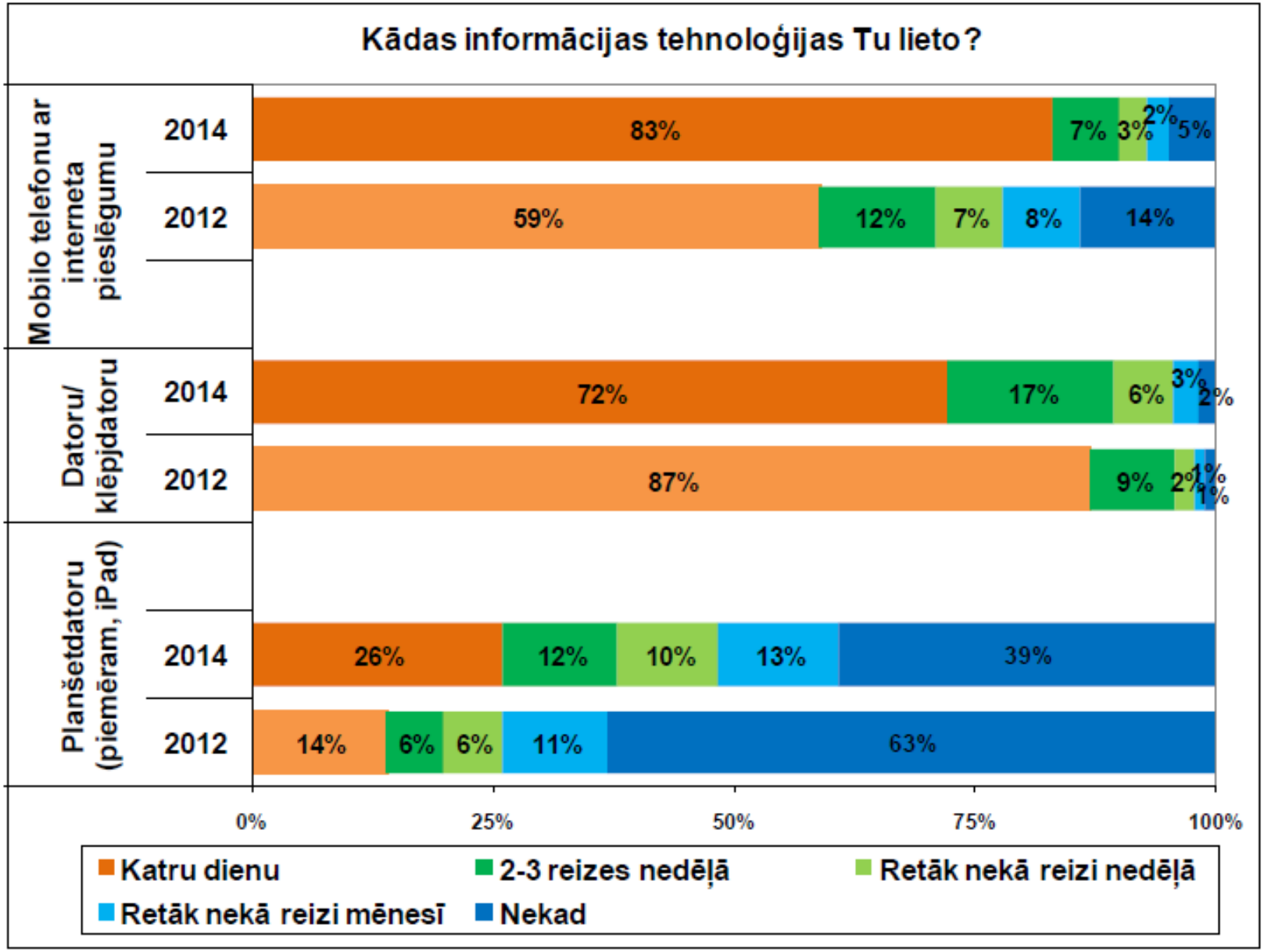
Kādas informācijas tehnoloģijas Tu lieto?
Mobilo telefonu ar interneta pieslēgumu
2014
83%
7%
3%
2%
5%
2012
59%
12%
7%
8%
14%
Datoru/ klēpjdatoru
2014
72%
17%
6%
3%
2%
2012
87%
9%
2%
1%
1%
Planšetdatoru (piemēram, iPad)
2014
26%
12%
10%
13%
39%
2012
14%
6%
6%
11%
63%
0%
25%
50%
75%
100%
Katru dienu
2-3 reizes nedēļā
Retāk nekā reizi nedēļā
Retāk nekā reizi mēnesī
Nekad

Devianta uzvedība un vardarbība jauniešu vidū

- Lai gan vērojama pozitīva tendence, joprojām liela daļa jauniešu (30% -45%) ir veikuši tādas vardarbības izpausmes kā iesišana ar dūri, iepļaukāšana, iesperšana, notriekšana no kājām.

- Visbiežāk sastopamā noziedzīgā darbība jauniešu vidū ir vandālisms, kurā iesaistījušies 10% respondentu.

- Lai gan statistiski ticamas sakarības starp atkarību izraisošo vielu lietošanu un jauniešu deviantu uzvedību netika konstatētas, skaitliski salīdzinot rezultātus konstatēts, ka jaunieši, kas lieto atkarību izraisošas vielas biežāk realizē vardarbību pret citiem, biežāk to izjūt attiecībā pret sevi, kā arī biežāk veikuši vandālismu un huligānismu.

Attiecības ar vienaudžiem un to ietekme

- Šī gada pētījums iezīmē pozitīvas tendences- palielinās to jauniešu īpatsvars, kuri norāda, ka viņu draugu lokā neviens nelieto atkarību izraisošas vielas un ir samazinājies deviantās uzvedības īpatsvars draugu vidū.

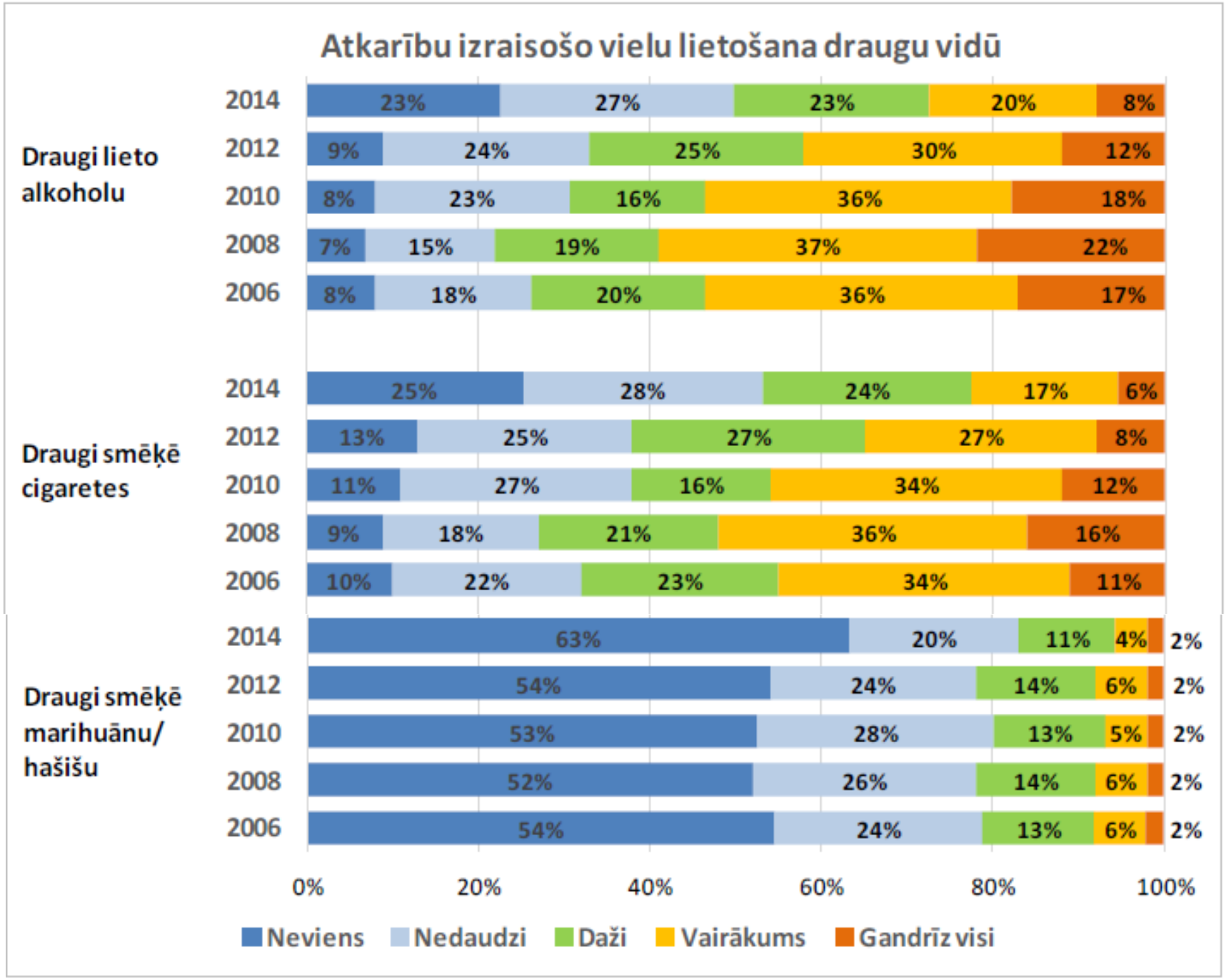
Atkarību izraisošo vielu lietošana draugu vidū
Draugi lieto alkoholu
2014 23% 27% 23% 20% 8%
2012 9% 24% 25% 30% 12%
2010 8% 23% 16% 36% 18%
2008 7% 15% 19% 37% 22%
2006 8% 18% 20% 36% 17%
Draugi smēķē cigaretes
2014 25% 28% 24% 17% 6%
2012 13% 25% 27% 27% 8%
2010 11% 27% 16% 34% 12%
2008 9% 18% 21% 36% 16%
2006 10% 22% 23% 34% 11%
Draugi smēķē marihuānu/ hašišu
2014 63% 20% 11% 4% 2%
2012 54% 24% 14% 6% 2%
2010 53% 28% 13% 5% 2%
2008 52% 26% 14% 6% 2%
2006 54% 24% 13% 6% 2%
0% 20% 40% 60% 80% 100%
Neviens
Nedaudzi
Daži
Vairākums
Gandrīz visi

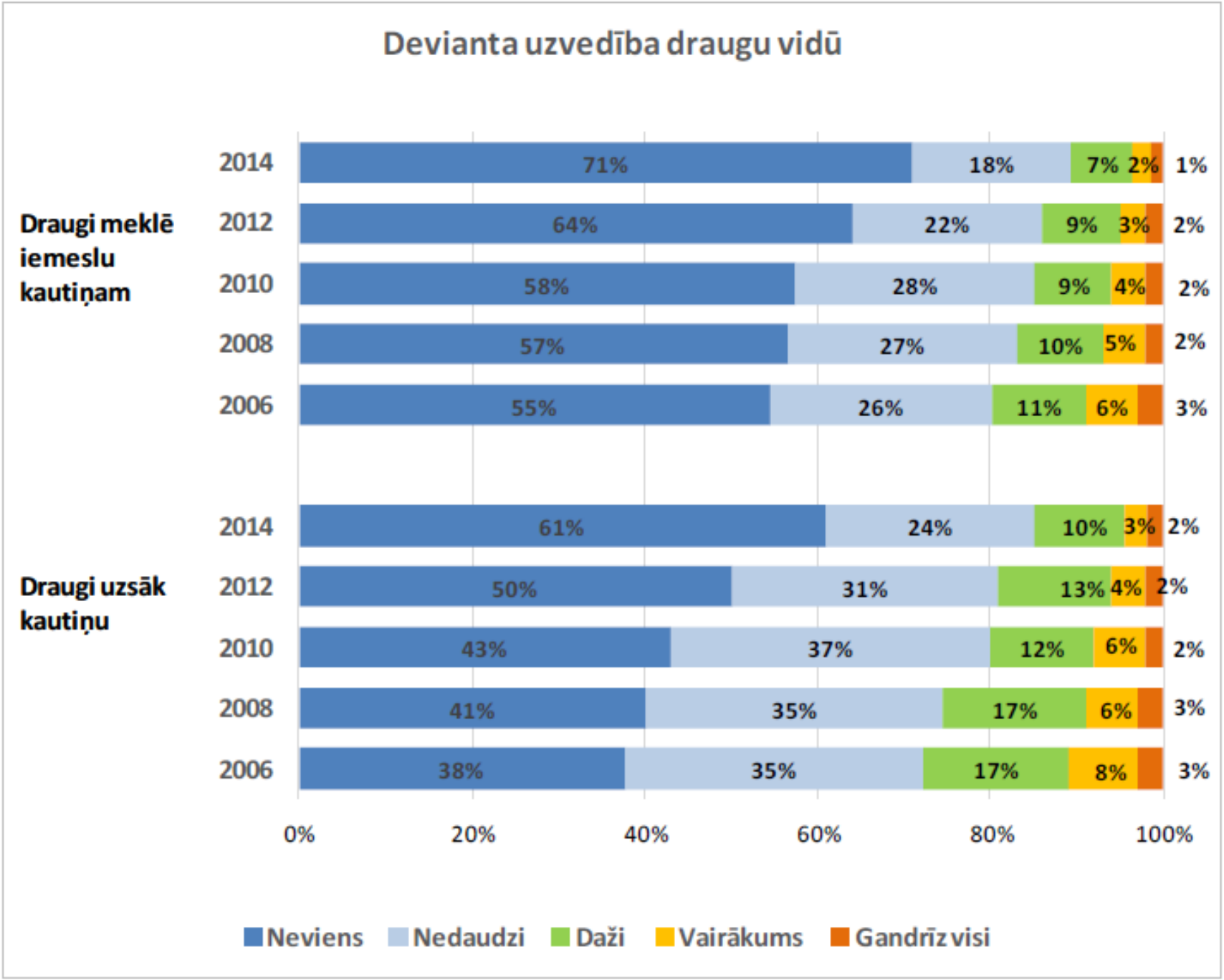
Devianta uzvedība draugu vidū
Draugi meklē iemeslu kautiņam
2014
71%
18%
7%
2%
1%
2012
64%
22%
9%
3%
2%
2010
58%
28%
9%
4%
2%
2008
57%
27%
10%
5%
2%
2006
55%
26%
11%
6%
3%
Draugi uzsāk kautiņu
2014
61%
24%
10%
3%
2%
2012
50%
31%
13%
4%
2%
2010
43%
37%
12%
6%
2%
2008
41%
35%
17%
6%
3%
2006
38%
35%
17%
8%
3%
0%
20%
40%
60%
80%
100%
Neviens
Nedaudzi
Daži
Vairākums
Gandrīz visi

- Joprojām saglabājas īpaši izteikta negatīva tendence, ka tiem jauniešiem, kuri paši lieto atkarību izraisošas vielas, draugu vidū arī biežāk ir sastopami atkarību izraisošu vielu lietotāji.

Skolas vide un attieksme pret mācībām

- Vairākums respondentu atbildējuši, ka savas sekmes skolā vērtē augstāk par vidējo (46%) vai vidēji (44%).

- Līdzīgi kā 2012.gadā, arī šogad 5% aptaujāto jauniešu apgalvoja, ka vispār nepilda mājasdarbus.

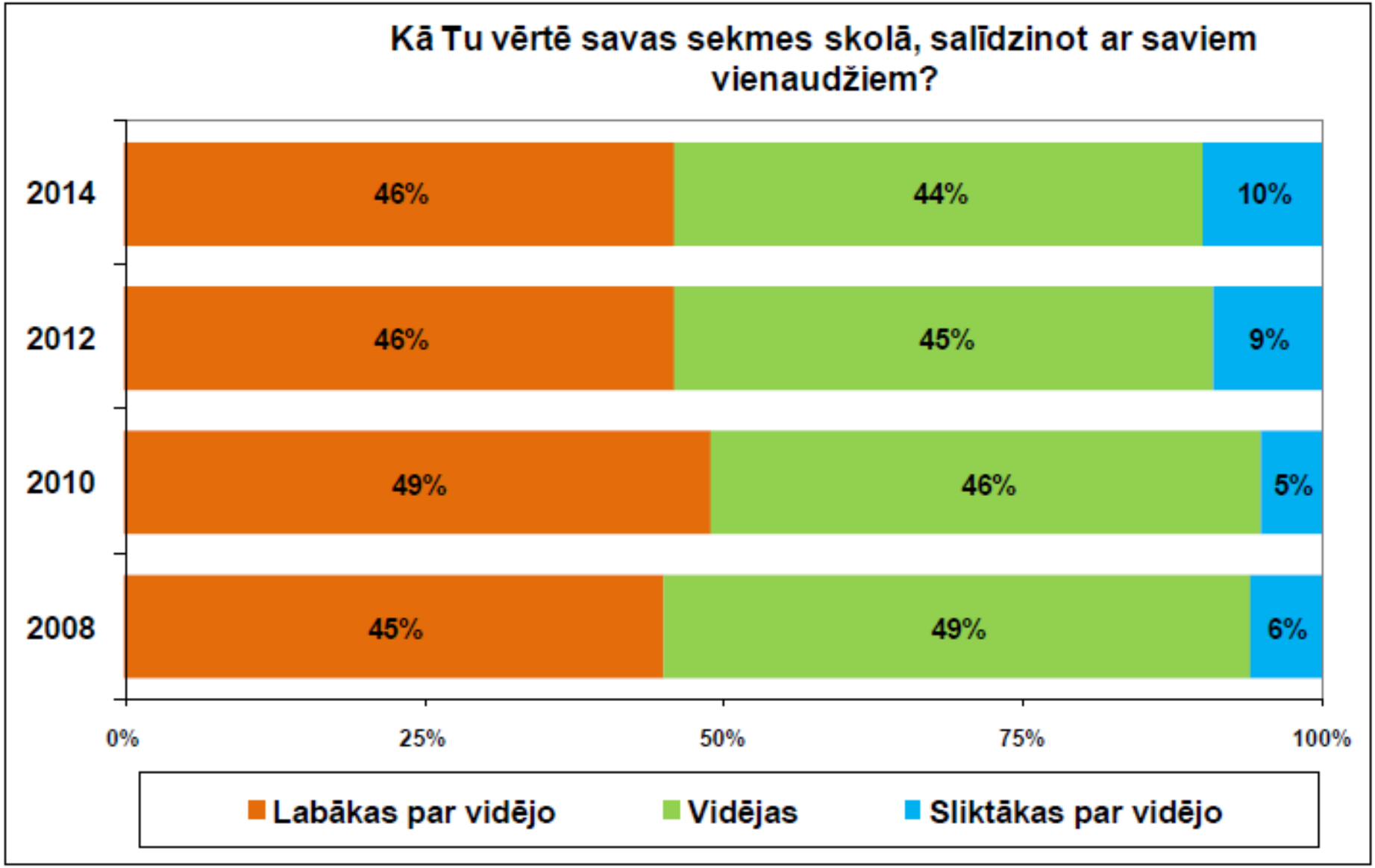
Kā Tu vērtē savas sekmes skolā, salīdzinot ar saviem vienaudžiem?
2014
46%
44%
10%
2012
46%
45%
9%
2010
49%
46%
5%
2008
45%
49%
6%
0%
25%
50%
75%
100%
Labākas par vidējo
Vidējas
Sliktākas par vidējo

- Salīdzinot datus pa gadiem, nemainīgi 20% skolēnu kavējuši mācības «nobastojot» mācību stundas.

- Pieaudzis to skolēnu skaits, kas kavējuši mācības citu iemeslu dēļ.

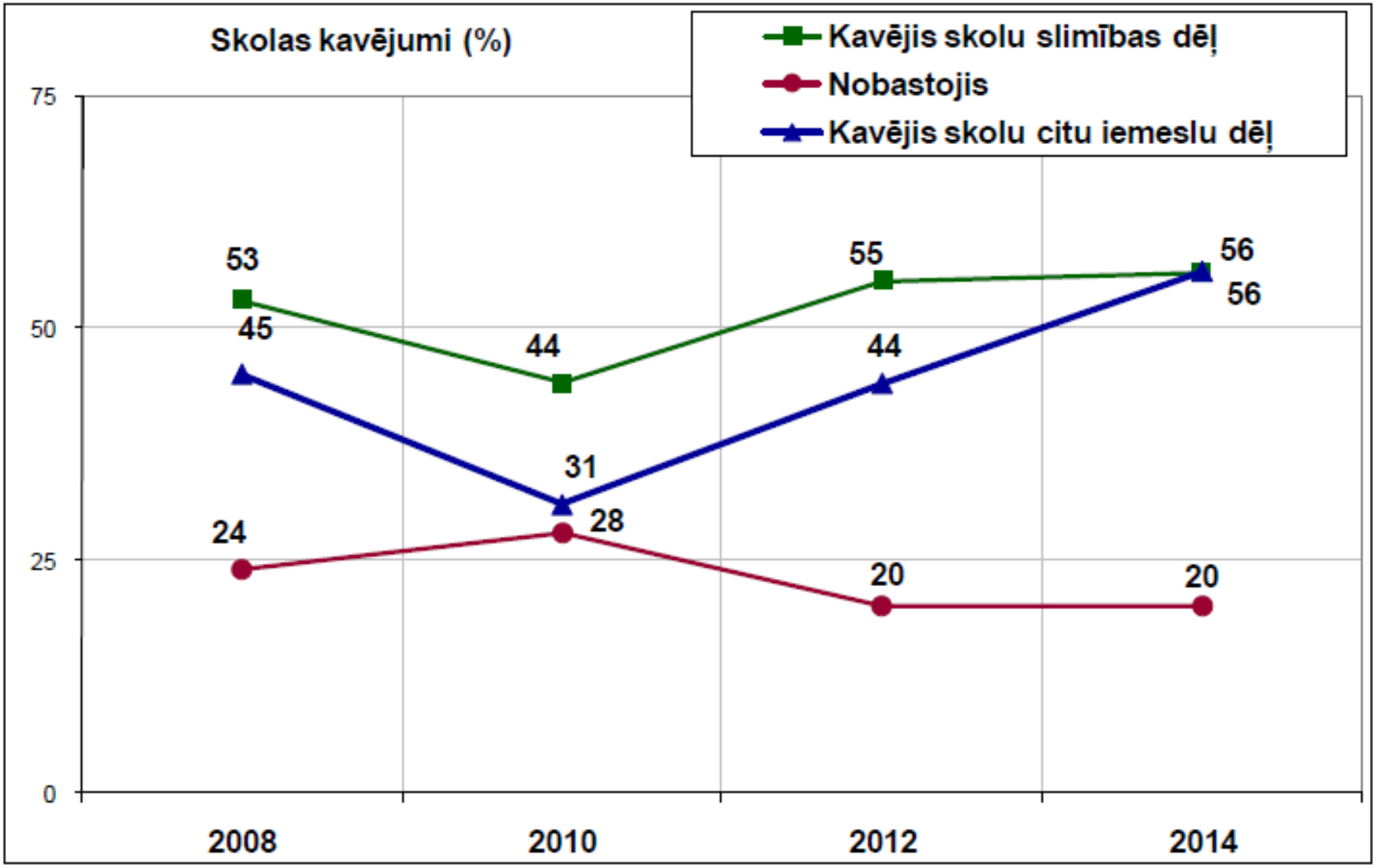
Skolas kavējumi (%)
Kavējis skolu slimības dēļ
Nobastojis
Kavējis skolu citu iemeslu dēļ
75
50
25
0
53
44
55
56
45
31
44
56
24
28
20
20
2008
2010
2012
2014

- Jauniešiem, kas lieto atkarību izraisošās vielas ir sliktākas sekmes mācībās. 25% šo skolēnu atzīmējuši, ka savas sekmes vērtē augstāk par vidējo, kamēr atkarību izraisošo vielu nelietotāju vidū šādu atbildi sniedza 48%.

- Jaunieši, kas lieto atkarību izraisošās vielas, mazāk laika velta mājasdarbu veikšanai.

- Jaunieši, kas lieto atkarību izraisošās vielas biežāk «nobasto» mācības. 52% smēķētāju atzīmējuši, ka bastojuši skolu vismaz vienu dienu, bet nesmēķētāju vidū šādu atbildi sniedza vien 16% respondentu.

Ģimenes faktoru saistība ar atkarību izraisošo vielu lietošanu

- Pētījuma rezultāti atkārtoti apliecina, ka <u>atkarību izraisošo vielu lietošana raksturīga jauniešiem, kas nāk no nepilnām ģimenēm</u>.

- Vecāku uzraudzība pār bērniem no gada uz gadu kļūst stingrāka.

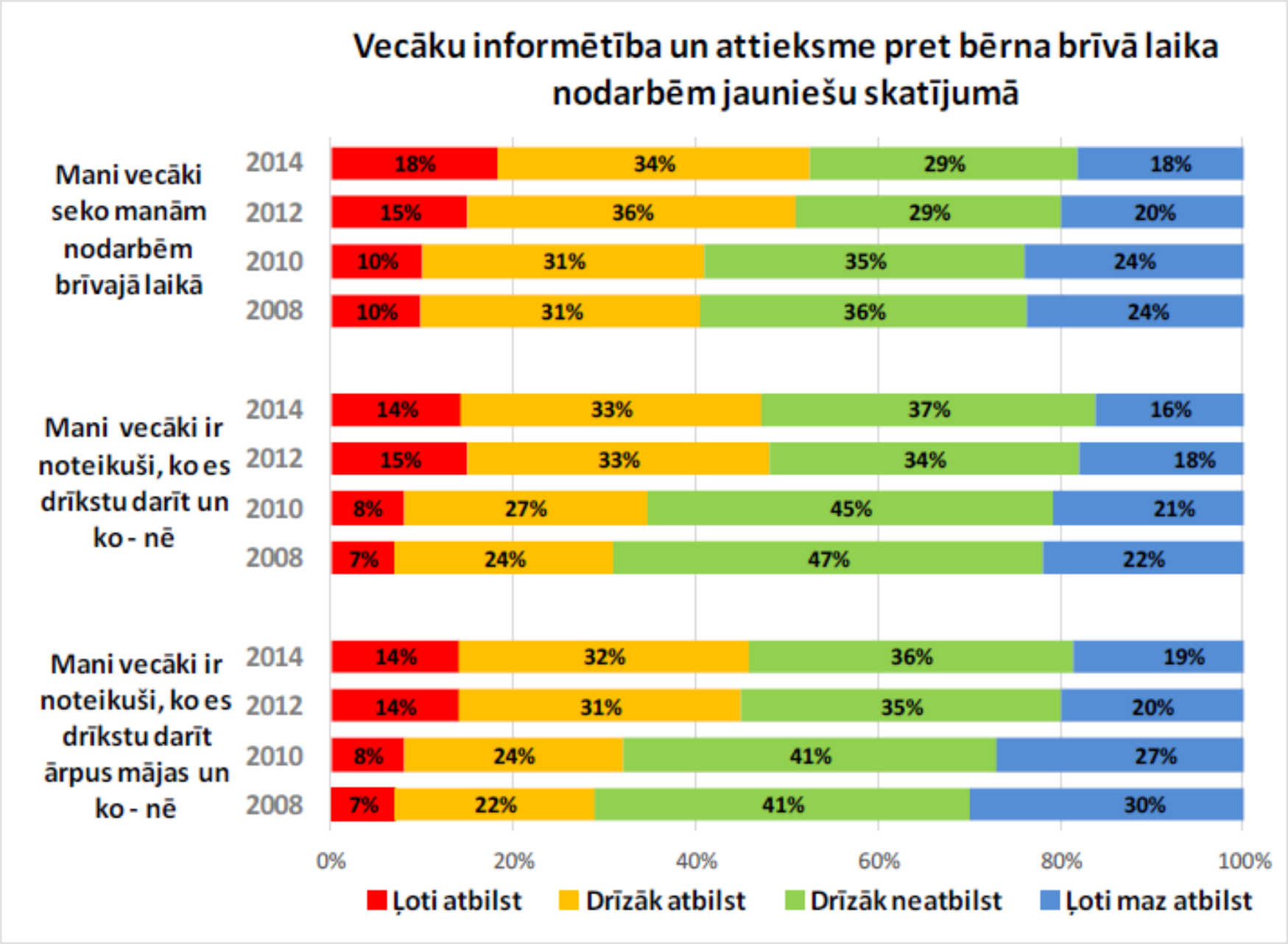
Vecāku informētība un attieksme pret bērna brīvā laika nodarbēm jauniešu skatījumā
Mani vecāki seko manām nodarbēm brīvajā laikā
2014
18%
34%
29%
18%
2012
15%
36%
29%
20%
2010
10%
31%
35%
24%
2008
10%
31%
36%
24%
Mani vecāki ir noteikuši, ko es drīkstu darīt un ko - nē
2014
14%
33%
37%
16%
2012
15%
33%
34%
18%
2010
8%
27%
45%
21%
2008
7%
24%
47%
22%
Mani vecāki ir noteikuši, ko es drīkstu darīt ārpus mājas un ko - nē
2014
14%
32%
36%
19%
2012
14%
31%
35%
20%
2010
8%
24%
41%
27%
2008
7%
22%
41%
30%
0%
20%
40%
60%
80%
100%
Ļoti atbilst
Drīzāk atbilst
Drīzāk neatbilst
Ļoti maz atbilst

- Bērniem un vecākiem kopā pavadītais laiks nedaudz pieaug, norādot uz pozitīvu tendenci.

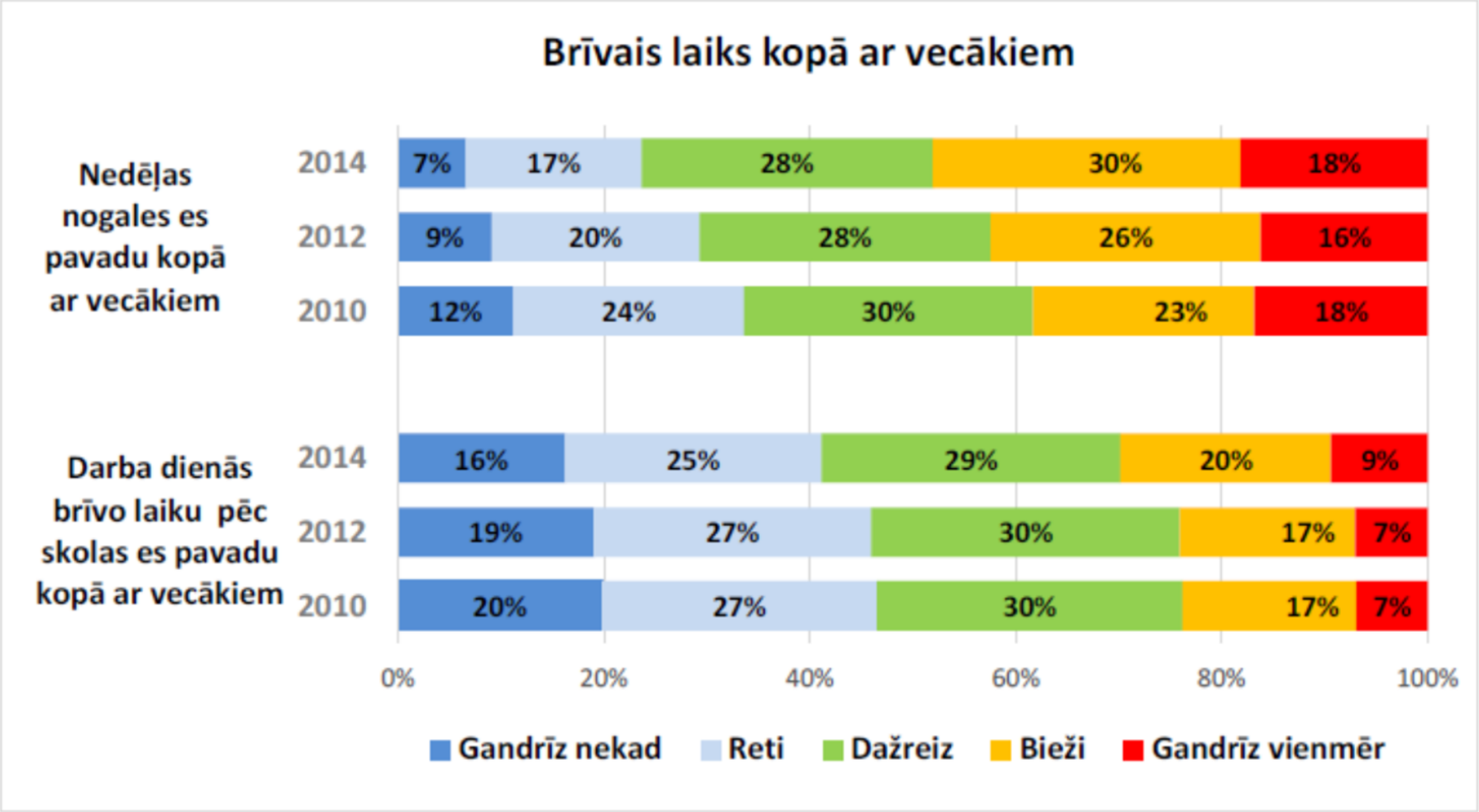

- Pētījuma dati apliecina, ka brīvā laika pavadīšana ar vecākiem ir nozīmīgs aizsarg faktors dažādu atkarību izraisošu vielu lietošanai.

- Jaunieši, kuri aktīvāk lieto atkarību izraisošās vielas, retāk pavada brīvo laiku kopā ar vecākiem.

Brīvais laiks kopā ar vecākiem, summētas atbildes „gandrīz vienmēr” un „bieži”, %

	Smēķēšana		Nelegālo atkarības vielu lietošanas pieredze	
	Nesmēķē ikdienā	Ikdienas smēķētājs	Nav pamēģinājis	Ir pamēģinājis
Darba dienās pavada brīvo laiku pēc skolas kopā ar vecākiem. Atbildes „gandrīz vienmēr” un „bieži”	32	15	32	18
Nedēļas nogales pavada kopā ar vecākiem. Atbildes „gandrīz vienmēr” un „bieži”	51	28	52	32
	Alkohola lietošana dzīves laikā		**Alkohola riskanta lietošana (piedzeršanās pieredze)**	
	Ir lietojis alkoholu mazāk par 40 reizēm	Ir lietojis alkoholu 40 un vairāk reizes	Nav bijis piedzēries vispār vai 1-2 reizes	Ir bijis piedzēries trīs un vairāk reizes
Darba dienās pavada brīvo laiku pēc skolas kopā ar vecākiem. Atbildes „gandrīz vienmēr” un „bieži”	31	18	33	17
Nedēļas nogales pavada kopā ar vecākiem. Atbildes „gandrīz vienmēr” un „bieži”	51	29	54	30

Secinājumi

- Salīdzinot ar iepriekšējo gadu datiem samazinājies to jauniešu skaits, kas smēķē, lieto alkoholu un marihuānu.

- Atkarību izraisošo vielu lietotāji biežāk ir saskārušies ar dažādiem satraucošiem pārdzīvojumiem attiecībā pret atkarību izraisošo vielu nelietotājiem (strīds ar vecākiem, nelaimes gadījums, šķiršanās no drauga/-nes u.c.).

- Lielākā daļa aptaujāto jauniešu ir apmierināti ar sevi (76%), taču salīdzinājumā ar iepriekšējo pētījumu vērojama negatīva tendence- 2012.g. 82% jauniešu bija apmierināti ar sevi.

- Lai gan statistiski ticamas sakarības starp atkarību izraisošo vielu lietošanu un jauniešu emocionālu diskomfortu netika konstatētas, skaitliski salīdzinot rezultātus skumjas, intereses zudums, nervozitāte, vientulības sajūta, depresīvs noskaņojums ir problēmas ar kurām biežāk saskārušies atkarību izraisošo vielu lietotāji.

- Jaunieši, kas lieto atkarību izraisošās vielas biežāk pavada laiku ar draugiem (bez pieaugušo klātbūtnes), kā arī biežāk vēlās vakara stundās uzturas ārpus mājas.

- Lai gan statistiski ticamas sakarības starp atkarību izraisošo vielu lietošanu un jauniešu deviantu uzvedību netika konstatētas, skaitliski salīdzinot rezultātus konstatēts, ka jaunieši, kas lieto atkarību izraisošas vielas biežāk realizē vardarbību pret citiem, biežāk to izjūt attiecībā pret sevi, kā arī biežāk veikuši vandālismu un huligānismu.

- Palielinās to jauniešu īpatsvars, kuri norāda, ka viņu draugu lokā neviens nelieto atkarību izraisošas vielas un ir samazinājies deviantās uzvedības īpatsvars draugu vidū.

- Jauniešiem, kuri paši lieto atkarību izraisošas vielas, draugu vidū arī biežāk ir sastopami atkarību izraisošu vielu lietotāji.

- Jauniešiem, kas lieto atkarību izraisošās vielas ir sliktākas sekmes mācībās, tie mazāk laika velta mājasdarbu veikšanai un tie biežāk «nobasto» mācības.

- Atkarību izraisošo vielu lietošana raksturīga jauniešiem, kas nāk no nepilnām ģimenēm.

- Brīvā laika pavadīšana ar vecākiem ir nozīmīgs aizsarg faktors dažādu atkarību izraisošu vielu lietošanai.

Paldies par uzmanību!

RĪGAS DOMES
LABKLĀJĪBAS
DEPARTAMENTS

VESELĪGS RĪDZINIEKS
VESELĀ RĪGĀ

http://www.veseligsridzinieks.lv/